

Sürdürülebilir Kalkınma İçin Turizm Olanaklarının Geliştirilmesi: Kuşadası Örneği

Selin MUTDOĞAN*
Kemal ÖKTEM**

Öz: Sürdürülebilir kalkınma kendi kendine yetebilen, ekonomik anlamda kalkınmış, kaynaklarını koruyan ve halkının refahını sağlamış şehirler yaratmak için kullanılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için özellikle gelişmekte olan ülkeler çeşitli uygulamalar geliştirerek doğal kaynaklarını korumakta, ulusal politikalara ve planlarına sürdürülebilirlik ilkelerini dahil etmektedir. Kalkınma modeli olarak sürdürülebilir turizmi amaç edinen bölgelerde hem turizme yeni bir bakış açısıyla bakılmakta hem de sürdürülebilir kalkınma hedefleri uygulanmaktadır. Sürdürülebilir turizm; çevre kaynaklarının korunması, ekonomik gelişme ve yerel halkın sosyal fayda elde etmesiyle oluşan bir sistemdir ve bu sistem, sürdürülebilir turizm politikaları ile birlikte günümüzde elde edilen faydanın gelecekte de devam etmesini sağlayabilmektedir. Bu bakış açısıyla Kuşadası'nın turizm potansiyeli incelenmektedir. Kuşadası özellikle çevresindeki arkeolojik alanları, limanına çok sayıda uluslararası kruvaziyer gemisinin gelmesiyle ve büyük bir milli parka sahip olmasıyla sürdürülebilir turizmi için önemli girdilere sahiptir. Bunun yanında şehir içinde var olan tarihi kentsel dokuya sahip mahalleler ve tarihi yapılar da Kuşadası'na artı değer katmaktadır. Fakat sahil şeridindeki birçok yerleşim gibi yaz-kış nüfus farkı ve 2. evlerin senenin çoğu zamanında kapalı olması, kentsel yaşamı ve yönetimi olumsuz etkilemektedir. Bu özelliklerinin yönetilmesi ve Kuşadası'na çevresel, sosyal ve ekonomik fayda sağlayacak yaklaşımların gerçekleştirilmesi için bazı eylem planları paylaşılmaktadır. Bu eylem planlarının başında Kuşadası Kent – Çevre Çalıştayları gelmektedir. Kademeli olarak yapılan çalıştaylarda sorunlar ortaya konduktan sonra farklı bakış açılarından uzman kişilerle kısa-orta ve uzun vadeli Kuşadası'nda sürdürülebilir turizm için ele alınması gereken konular saptanabilir ve çözüm yolları ortaya konabilir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir turizm, Kuşadası

Development Of Tourism Opportunittes For Sustainable Development: The Case Of Kuşadası

Abstract: Sustainable development is used to create self-sufficient, economically developed cities that protect their resources and ensure the well-being of their people. In

---

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, selinse@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5845-123X

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, kemalok@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2040-426X

order to achieve sustainable development, especially developing countries protect their natural resources by developing various practices and include sustainability principles in national policies and plans. In regions that aim for sustainable tourism as a development model, both tourism is viewed from a new perspective and sustainable development goals are implemented. Sustainable tourism is a system that consists of the protection of environmental resources, economic development and social benefits for local people, and this system, together with sustainable tourism policies, can ensure that the benefits achieved today will continue in the future. From this perspective, the tourism potential of Kuşadası is examined. Kuşadası has important inputs for sustainable tourism, especially with its surrounding archaeological sites, a large number of international cruise ships coming to its port and a large national park. In addition, the neighbourhoods with historical urban texture and historical buildings within the city add value to Kuşadası. However, like many settlements along the coastline, the summer-winter population difference and the closure of second homes for most of the year have a negative impact on urban life and management. In order to manage these characteristics and realise approaches that will provide environmental, social and economic benefits to Kuşadası, some action plans are shared. Kuşadası City - Environment Workshops are at the forefront of these action plans. After the problems are revealed in the workshops held gradually, the issues that need to be addressed for sustainable tourism in Kuşadası in the short-medium and long term can be determined and solutions can be put forward with experts from different perspectives.

Keywords: Sustainable development, sustainable tourism, Kuşadası

Giriş

Günümüzde önemli bir kavram haline gelen sürdürülebilir kalkınma*, kendi kendine yetebilen, ekonomik anlamda kalkınmış, kaynaklarını koruyan ve halkının refahını sağlamış şehirler yaratmak için kullanılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için özellikle gelişmekte olan ülkeler çeşitli uygulamalar geliştirerek doğal kaynaklarını korumakta, ulusal politikalara ve planlarına sürdürülebilirlik ilkelerini dahil etmektedir. Ekonomik kalkınmayı turizm sektörü sayesinde gerçekleştiren bölgeler, turizm kavramına da yeni bir boyut kazandırarak sürdürülebilir kalkınma stratejileri içinde sürdürülebilir turizmi geliştirmektedir. Sürdürülebilir turizm; çevre kaynaklarının korunması, ekonomik gelişme ve yerel halkın sosyal fayda elde etmesiyle oluşan bir sistemdir ve bu sistem, sürdürülebilir turizm politikaları ile birlikte günümüzde elde edilen faydanın gelecekte de devam etmesini sağlayabilir (Alkan, 2015; 6693).

---

*Kalkınma yönetimi, çok boyutlu” ve değişkenli bir kavramdır. Bu kavram kapsamında ‘kadının toplumsal rolü ve yerel kalkınmada yeri’ ne odaklanabilmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergelerinden biri olan kadının temsiliyetinin yeterli olması önemlidir. (Akpınar ve Öktem 2021).

Makale Geliş Tarihi: 09.09.2023

Makale Kabul Tarihi: 01.04.2024

Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm

Sürdürülebilir turizm; sürdürülebilirlik kavramının yapı taşları olan çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar dikkate alınarak, bölgenin[†] ayırt edici özelliklerini korumak, geliştirmek ve gelecek nesillere aktarmak olarak ifade edilmektedir. Dünya Turizm Örgütü'nün sürdürülebilir turizm için oluşturduğu üç temel ilke şu şekildedir:

- Ekolojik ve biyolojik çeşitliliğin korunması (çevresel),
- Ev sahibi toplumların özgün sosyokültürel değerlerinin bozulmaması (sosyo-kültürel)
- Yerel halkın turizm sektöründe istihdamı sağlanarak, toplumsal yaşam standartlarının yükseltilmesidir (ekonomik) (UNWTO, 2002).

Yükselen çevre bilinci ile 1960 ve 1970lerde 'kitle turizmi' kavramı tartışılmaya başlamıştır. Avrupa Seyahat Komisyonu 1973 yılında çevreye duyarlı bir turizmin gelişmesi gerektiğini belirtmiştir. Bern Üniversitesi'nde akademisyen olan Jost Krippendorf sürdürülebilir turizm ve yumuşak turizm kavramlarını "The landscape eaters" adlı kitabında dile getirerek bu konuya dikkat çekmiştir. Sonraki yıllarda Robert Jungk ve Butler yeni kavramlar eklemiştir (Visegradfund, 2023).

Güney Afrika Ulusal Turizm Ajansı 'sorumlu turizm' kavramını ortaya atarak, yerel halkın iyiliğinin turizmde ana kriter olması gerektiğini belirtmiştir (Haroldgoodwin, 2023). Avrupa Birliği tarafından 1995 yılında basılan "Yeşil Kitap" ile sürdürülebilir turizm kavramının bilinirliği artmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006: 101). 2014 yılında yayınlanan *Sorumlu Turizm için Cape Town Deklarasyonu*'nda iş gücünün sorumlu turizmi destekleyici şekilde önlemler alması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Cape Town Declaration, 2023).

Sürdürülebilirlik boyutu 1970'li yıllarda gündeme gelip günümüzde önem kazanan turizm, yerel toplumu ön plana alıp ekonomik faydayı üst düzeye çıkarmayı hedefleyen yaklaşımdır. Gelişmekte olan şehir ve kasabalar için önemli

---

[†] 'Yeşil kampüs', sürdürülebilir kalkınma eğitiminin niteliğinin geliştirilmesini sağlayabilecek bir uygulama modeli olarak görülebilmektedir. Küçük ölçekli bir kent simülasyonu olarak görülen üniversite yerleşkeleri, turizm eko-sistemi bölgesi kapsamında bütüncül olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda kamusal kaynaklarının verimli değerlendirilmesi (enerji korunumu, doğal kaynakların etkin kullanımı vb. konularında bilinçlenme eğitimi), toplumsal ve ekonomik sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal geliri arttırmaya etkisi olan iyi yönetim uygulamaları, geleceğin vatandaşı konumundaki gençlerin, gelecekteki toplumsal ve mesleki rollerine daha iyi hazırlanmalarına katkı sağlayabilir. Okullarda uygulanan, eğitimin daha iyi olması, sosyal güvence mali kaynaklarına katkı, yoksulluğun azaltılması, okullarda 'yeşil istihdam' olanaklarının geliştirilmesi gibi modellerden ortaya çıkan iyi uygulama örnekleri kentsel dönüşümde dikkate alınabilir (Öktem, K., "Sürdürülebilir Kalkınma" Eğitiminde Yeşil Kampüsü Düşünmek", Ed. M. K. Öktem ve S. Mutdoğan, Yeşil Kampüs: Kapsam | Uygulama | Yönetim, Hacettepe Üniversitesi, 2020).

kalkınma aracı olabilmekte, oluşturduğu ekonomik gelişme ile istihdam hacmini artırıp yerelde endüstri gelişmesine olanak sağlamaktadır. Turizm çevresel, kültürel ve doğal kaynağı ekonomik girdi olarak kullanan endüstridir (Duran, 2011; 292). Turizmin sürdürülebilirliği *doğal çevre* yanı sıra, *mimari, ekonomik, toplumsal ve kültürel çevre* boyutuyla değerlidir. Bu kavramların gelişimini sağlayıcı olan sürdürülebilir turizm, toplumsal ve kültürel sorumluluk, ekonomik verimlilik ve doğal duyarlılığı içermektedir. Ekonomik verimlilik yerel yönetimlerin üzerinde durması gereken bir kavramdır. Yerel yönetimin, farklı boyutlar dikkate alınarak etkin ve etkili olarak değerlendirilmesi, mevcut kaynağı nasıl kullandığı, hizmet çeşitliliği, yenilikçi yönetim yaklaşımı ve sosyal-politik çevreyi oluşturan hizmetten yararlananların ihtiyaçlarına ne kadar odaklandığına göre değişebilmektedir. Mevcut girdilerin en uygun şekilde yönlendirilmesi, kaynak yeterliliği, doğru kaynak tahsisi ve doğru kaynağın doğru harcama kalemine yönlendirilmesi dikkate alınabilir. Yerel halk ve çıkar gruplarının beklentisi ile yerel yönetimin vatandaş odaklı hizmet sözü, ekonomik ve sosyo-politik performans gerektirmektedir. Yerel yönetimin, sunduğu hizmetin etkililik konusu geliştirilebilir; etkililik, verimlilik, sosyo-ekonomik ve politik bağıntısı incelenip vatandaşın günlük ihtiyacı ve hayat kalitesine etkisini değerlendiren gösterge kullanılabilir (Barsbay ve Öktem, 2019)

Sürdürülebilir turizmin faydası, farklı bakış açısıyla değerlendirilebilir. Scharpf (1998); doğal, kültürel ve sosyal kaynağı uzun vadede güzelleştiren, koruyan, olumlu ve ılımlı tarzda ekonomik gelişmeyi destekleyen turizm olarak açıklarken; Gee (1997) öncelikli amacın, turizmin ortaya çıkardığı olumlu etkinin devamıyla beklenen faydaya ulaşabilmek olduğunu vurgulamaktadır. Sürdürülebilir turizmde beklenen faydayı üst düzeye çıkarmak için belli amaçları gerçekleştirmek gereklidir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanabilir:

- *Yerel toplumun yaşam kalitesini artırmak.* Yaşam kalitesini arttırmak kamu yönetimi temel konusu olan kamusal hizmetlerin uygulanmasında önemli bir parametredir. Bu konuda Sağlık Hizmeti alımında sektörel işbirlikleri yapılmaktadır. Çevre koruma-kamu sağlığı bağıntısında, Türkiye’de sağlığın korunması ve geliştirilmesinde yerel yönetimin rolünün üzerinde durmak gereklidir (Barsbay ve Öktem, 2020; 24).

- *Toplumun sosyal ve kültürel bütünleşmesini sağlamak,*
- *Nesiller arasında ve içinde eşitlik ilkesini korumak,*
- *Ekolojik sistem ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesiyle, çevre kalitesini korumak.*
- *Ziyaretçiler için yüksek kalitede deneyim sağlamaktır.*

Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinde temel ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelere dayalı olarak faaliyetlerin yerine getirilmesi

gerekmektedir. Bu bağlamda Pepper (1999), Cros vd. (2005), Mbaiwa (2005) ve Sithole (2005), turizm sektörüne rehberlik edebilecek bazı temel ilkeler ortaya koymuşlardır;

- *Kaynakların kullanımının sürdürülebilirliği,*
- *Atıkların azaltılması[‡] ve aşırı tüketimin önüne geçilmesi,*
- *Yerel ekonomilerin desteklenmesi,*
- *Çeşitliliğin sürdürülmesi,*
- *Turizmin planlama kapsamına alınması,*
- *Yerel toplumu kapsamı,*
- *Uygulamalarla ilgili olarak ilgili gruplara ve halka danışma,*
- *Çalışanların eğitimi,*
- *Sorumlu bir turizm pazarlaması anlayışı ve*
- *Araştırma sorumluluğudur.*

Turizmin en önemli getirilerinden olan yerel halkın ekonomik olarak güçlenmesi, sürdürülebilir turizm kavramı içinde sürdürülebilir kalkınmaya dayandırılmıştır. Sürdürülebilir turizm, bölgede gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde *ekonomi, yerel halk, turist memnuniyeti ve çevresel faktörler arasında bir denge* sağlanmasını amaçlamaktadır (İbiş, 2018; Hardy ve Beeton, 2009; Hunter, 2002). Turist ile yerel halk arasında karşılıklı birbirini etkileyen bir ilişki bulunmaktadır.

[‡] Çevre kalitesinin iyileştirilmesi, artan çevre bilinci ile ek uluslararası baskıların olduğu gelişmekte olan ülkelerde kamu yönetiminin önde gelen amaçlarından biridir. Çevresel kalite modelleri, genel olarak hava kirliliği, emisyonlar, talep ve onu korumak için farkındalık gibi bileşenleri kullanılarak, ancak bir şekilde belediye katı atık üretimi ve belediye katı atık yönetimi harcamaları düzeyi ile tahmin edilmektedir. Kişi başına belediye katı atık üretimi, kişi başına belediye katı atık harcaması ve atık harcama oranının çevre kalitesi üzerindeki etkileri incelenebilir. Akıllı şehirlerin bütünsel bir resmi ve sistemin birçok ortak beklentisini sağlamak için bir dizi değerlendirme aracı tasarlanabilir. Akıllı şehir kavramının belirli alanlarına odaklanan bazı çalışmalar, doğal koşulların çekiciliği, kirlilik, çevre koruma ve sürdürülebilir kaynak yönetimi dahil olmak üzere dört akıllı çevre göstergesi önermektedir. Çevresel kalite ile belediye katı atık yönetimi arasındaki bağıntı incelenebilir. Bulgulara göre, 2016 yılında Türkiye'de çevresel kalite indeksi düzeyinin ortalaması 81 ilde kişi başına ortalama yıllık evsel katı atık üretimi 429 ($\pm$ 100,25) kg'dır. Kişi başına belediye katı atık harcamaları çevresel kalitenin bir göstergesi olabilir. Belediyelerin katı atık yönetimi harcamalarının Türkiye'deki çevresel kalite düzeyi üzerinde net bir etkiye sahip olduğu gösterilmektedir. Veriler, belediyelerin daha iyi çevresel kalite düzeyini benimseyen belediye katı atık yönetim programlarını benimsemesini sağlayabilir. Çevresel kalite düzeyi, Türkiye'nin illerindeki çevresel eşitsizliği de yansıtmaktadır (Bkz.: Mehtap Çakmak Barsbay ve M. Kemal Öktem, (2019) "Can we use waste generation as a smart indicator?", Smart Cities Conference Bucharest-Romania: December 2019).

Turist bölgesel çekicilikleri, kültürel yerel ve çevresel biricik olan öğeleri görmek isterken; yerel halk ise yerel işletmeler aracılığı ile ekonomik faaliyetlerin artmasının avantajlarını yaşamaktadır. Sürdürülebilir turizmin ön koşulu, doğal kaynakların korunarak kalkınmanın gerçekleşmesini ve turizm gelişiminin *planlı* temellere dayandırılmasıdır. Böylece doğal ve kültürel varlıklar korunurken bölgede ekonomik ve sosyal gelişim de sağlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm yönetimi özellikle verimli arazilerin planlanması ve kısa dönemli çıkarlardan çok uzun dönemli ekonomik gelişim ve toplumsal fayda sağlamak üzerine planlama yapılmasıdır (Mazilu, 2010; 30, Buhalis, 2000; 102). Uzun dönemli planlamalarla hem doğal hayatın korunması hem de ortaya çıkan ekonomik canlılık ile iş çeşitliliği artarak bölgede ekonomik büyüme sağlanacaktır (Baker ve Cameron, 2008). Böylece, yerel halkın turizme bakış açısı elde ettiği faydalar sayesinde olumlu olacaktır. Bununla birlikte ülke ve bölge imajının güçlenmesine katkı, ödemeler dengesi olumlu etkisi, turizmin yarattığı çarpan etkisiyle ulusal ekonomik sektörlerin yapısı çeşitlenmesi (Mazilu, 2012; 86-92) olasıdır. Sürdürülebilir destinasyon yönetiminin başarı unsuru olan tarihi mirasın korunması, otantik kültüre sahip çıkılması, yerel gelenek ve değerlerin korunması, kültürel zenginlik sağlanması, destinasyona (varış yeri, güzergâh) yönelik talep artışıyla yerel halkın refah düzeyi artabilir (Mazilu, 2012; 88).

Günümüzde farklı sistemler ve kurulan uluslararası turizm ağları ile sürdürülebilir turizm farklı bir boyut kazanmıştır. Uluslararası ağların en bilineni olan ‘Sakin Şehir’ (*Cittaslow*) hareketi tamamen yöresel değerleri koruyan ve bu değerlerle ekonomik gücünü arttıran bir sistemdir. Sakin Şehir hareketine benzer bir ağ olan *Transitional town* ise İngiltere’de ortaya çıkan bir uygulamadır. Küreselleşmeye bir tepki olarak İtalya’da ortaya çıkan kavram; yereli korumayı amaçlamaktadır. Sakin / Yavaş Şehir hareketi, birbirinin aynısı haline gelmeden küçük şehirleri koruyarak, kendi öz değerlerini, kültürünü, yaşam biçimini ve tarihi yapılarını korumasını sağlamak ve bunu yaparken ekonomik olarak da gelişmesine yardımcı olmaktır (Mutdoğan, 2015; 143-166). Sürdürülebilir Kentler oluşturma da farklı prensipler esas alınabilmektedir. Bunlardan bir tanesi olan “On Melbourne Prensibi” *tasarım, nüfus, yaşam kalitesi elverişliliği* açısından karşılaştırma yapmaktadır. *Şehir tanıtımı, marka ve pazarlaması, şehrin sahip olduğu değerlerin ortaya konulması ve değerlerin etkin bir şekilde kullanılması*, bu çabalarla desteklenmeye de çalışılmaktadır (Akpınar, Öktem ve Küçük, 2021, 290).

Sürdürülebilir turizm yeni turizm kolları yaratmış ve turizme daha katılımcı daha geniş perspektifte bakma imkânı sunmaktadır. Garda ve Temizel’in (2016) belirttiği gibi günümüzde sürdürülebilir turizm birçok farklı alt dala ayrılmaktadır. Fiziksel çaba gerektiren faaliyetlere etkinlik turizm, doğa ile bağlantılı turizm aktivitelerine eko-turizm, doğa turizm veya macera turizm, değişik kültürlerle bağlantılı aktivitelere kültür turizm ve son olarak ulaştırma teknolojilerine bağlı seyahatleri keşif turizmi olarak adlandırmışlardır (Garda ve Temizel, 2016). Eko-

turizm insanlarda çevresel bilincin artmasıyla ön plana çıkmıştır. Birçok farklı alt başlığı bulunan eko-turizm genel olarak doğa turizmi, yeşil turizm, yayla turizm, doğa yürüyüşleri, kuş ve yaban hayat gözlemciliği, mağara turizmi, sağlık turizmi, dağ turizmi gibi alt başlıkları bulunmaktadır (Yılmaz ve Toptaş, 2020; 68)

Bir Örnek-İnceleme Alanı: Kuşadası'nda Öne Çıkan Turizm Faaliyetleri

Kuşadası Körfezi'nin orta kesiminde, körfeze doğru çıkıntı yapan büyük bir burnun kuzeydoğusunda yer alan Kuşadası, tarihsel süreç içerisinde önce deniz ticareti, yakın geçmişte ise turizm ile gelişme göstermiş, günümüzde Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biri olmuştur. 1957 yılına kadar idari yönden *İzmir* iline bağlı olmuş sonraki yıllarda *Aydın* iline bağlanmıştır. Arkeolojik incelemelerde bölgedeki yerleşimlerin Helenistik döneme kadar gittiği görülmektedir. Bu kadar eski uygarlıkların burada kurulup gelişmesindeki en önemli etkenler coğrafi konumu, uygun iklim ve topografya şartları ile çevresindeki kültürel değerlerdir. Araştırmalarda kesin olarak bilinmese de ticari liman olarak *İonlar* tarafından *Yılanlı Burnu* civarında kurulduğu yaygın olarak kabul görmektedir. Çevresinde birçok antik yerleşke bulunmaktadır ve konumu itibarıyla bu yerleşkeler arasında bir kavşak görevi görmüştür. Diğer taraftan Kuşadası'nın coğrafi konumuyla ön Asya'dan gelen ticaret yollarının bitim noktasında yer alması, kısa sürede gelişmesine katkı yapmıştır. Deniz ticareti açısından orta çağda önemini koruyan Kuşadası, bu dönemde *yeni iskele* anlamına gelen "Scala Nova" ismiyle anılmıştır. Günümüzdeki isim ise şehrin hemen karşısında, limanın yaklaşık 1 km kuzeybatısında yer alan Güvercinada'nın kuşların uğrak yeri olmasından dolayı Türk döneminde verilmiştir. Yakın geçmişte bir mendirek yoluyla karaya bağlanan ada üzerindeki kale, denizden gelebilecek saldırılara karşı limanı koruyan ön bir karakol amacıyla inşa edilmiştir. Osmanlılar döneminde çeşitli eklenti ve yenilemelerle Mora isyanlarına karşı askeri bir üs olarak kullanılmıştır (Kahraman, 2012; 29).

Tarım ve balıkçılığın 1960'lı yıllara kadar temel geçim kaynağı olduğu Kuşadası bir kasaba görünümünde iken, turizmin tarım karşısında alternatif bir gelir kaynağı olarak görülmesi bölgedeki *coğrafi peyzajı* değiştirmiştir. İç ve dış turizm talebi nedeniyle, turizm tesisleri ve ikincil konutlar büyük artış göstermiştir. Bu durum bölgede şehirleşmeyi hızlandırmış ve nüfus hızla artmıştır (Kahraman, 2012). Türkiye'nin turizm stratejileri kapsamında, 1980'lerde uluslararası turistler önem kazanmıştır ve bu tarihten itibaren küçük bir sahil beldesinden uluslararası turistlerin iyi bildikleri bir şehir haline gelmiştir (Yüksel ve Yüksel, 2004; 672, Tatoglu vd, 2002; 85-89).

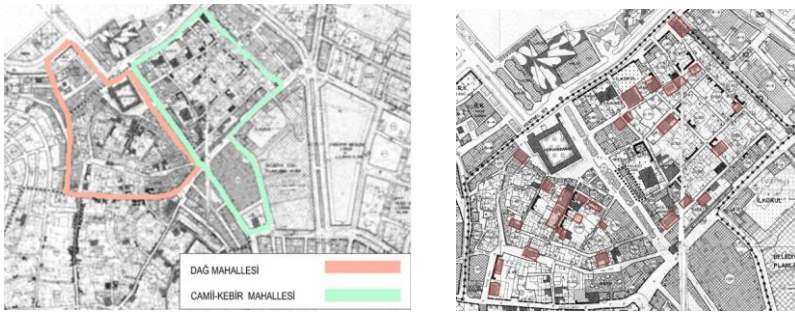
Kuşadası çevresinde bulunan arkeolojik alanları, tarihi eserleri, doğal alanları ve kruvaziyer turizm ile turizm konusunda çok fazla çeşitliliğe sahip bir şehirdir. Bölgedeki turizme etki eden faktörler şu şekildedir:

Kruvaziyer turizm (cruise tourism) Kuşadası ekonomisi için lokomotif görevi görmektedir. COVID19 salgını nedeniyle azalma yaşansa da (2019 yılında gelen yolcu 197 gemiden toplam 180 bin kişi) sadece Kruvaziyer ile gelen turist sayısı 200 bini bulmakta iken; 2022 verilerinde kruvaziyer turist sayısı 600 bin civarında gerçekleşmiştir (KUTO, 2023; Denizcilik İstatistikleri, 2023). Bu gemiler belli zaman dilimlerinde limanda kalıp ve yolcularına belirli turlar sunmaktadırlar. Bunlardan en önemlisi *Efes ve Meryem Ana* Turlarıdır.

Kuşadası Kruvaziyer Limanı'na gelen yolcular genel olarak ye kendi imkanları ile şehri gezmeyi tercih etmektedirler ya da seyahat acentelerinin düzenlediği turlarla Efes ve Meryem Ana gibi dini ve tarihi mekânları ziyaret etmektedir. Özellikle seyahat acenteleri ile gezmeyi tercih eden turistler limanın kapısından alınıp tekrar limana bırakıldıkları için kentle herhangi bir etkileşime girememektedir. Kentte yeterli düzeyde serbestçe alışveriş yapamayan turist, Kuşadası esnafı ve dolayısıyla kent ekonomisinin *kruvaziyer turizminden* (cruise tourism) daha fazla katkı sağlamasına olumsuz etki yapmaktadır.

Kentteki tarihi doku Kent merkezinde bulunan tarihi evler, kervansaraylar, kale turistik çekiciliği fazla olan yerlerdir. Bu alanlar hem yabancı hem de yerli turistler için ziyaret edilen yerlerin başında gelmektedir. Bu bölgelerde tescilli tarihi yapılar bulunmaktadır ve çeşitli aktivitelerle bu bölgenin devamlı canlı kalması sağlanmaktadır.

Kent merkezinde limanın karşısından başlayan *Barbaros Caddesi'nden* itibaren Kuşadası merkezde tescilli tarihi yapıların bulunduğu iki önemli mahalle olan *Dağ ve Camii-Kebir Mahallelerinde* geleneksel konut yapıları, kervansaray, hanlar, camii ve tarihi bir mezar bulunmaktadır.

Şekil 1. Dağ ve Camii-Kebir Mahalleleri Sınırları ve Tescilli Konutların bazıları (Üçer, 2011; 82,83)

Bu iki mahalle de *Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın* 11.12.1976 gün ve A-266 sayılı kararıyla tescil edilen Sit alanı sınırlarının, 17.11.1978 gün ve A-1438 sayılı kararıyla genişletilerek elde edilen Sit alanındaki konut yapıları bulunmaktadır. Ancak

günümüzde bu yapılardan 17 tanesinin *Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu*'nun 3.7.1987 gün ve 3495 sayılı kararı ile tescil kaydı kaldırılmıştır. Bu karara göre günümüzde, Dağ Mahallesi'nde 23, Camii-Kebir Mahallesi'nde 19 adet toplamda 42 adet tescilli konut yapısı mevcuttur.

Bunun dışında Kuşadası'nda bulunan çeşitli kurum, üniversite ve Kuşadası Belediyesi'nin katılımlarıyla bazı projeler gerçekleştirilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Sağlık Caddesi cephe sağlıklaştırmaları, Kuşadası Mimarlar Odası ve sivil toplum birlikteliği ile, Kahramanlar Caddesi cephe sağlıklaştırmaları, Kuşadası Belediyesi ve Y. Mim. Semra Emek'in katkılarıyla 2002 yılında gerçekleştirilmiştir.

- Yıldırım Caddesi cephe sağlıklaştırma önerileri Kuşadası Mimarlar Odası tarafından hazırlanmıştır.

- Barbaros Hayrettin Paşa Bulvarı sokak sağlıklaştırma çalışmalarına Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Antalya Mimarlar Odası, ÇEKÜL Vakfı B. Akdeniz Bölge Koordinatörlüğü katılmış, uygulama 2004 yılında tamamlanmıştır.

- Aslanlar Sokak Girişi'nde çalışmalara Antalya Mimarlar Odası ve ÇEKÜL Vakfı B. Akdeniz Bölge Koordinatörlüğü iş birliği ile başlanmıştır.

- Bozkurt Sokak'taki çalışmalara İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü katılmış, uygulama 2004-2005 kış aylarında tamamlanmıştır.

- Cephane ve Kışla Sokak, sokak sağlıklaştırma çalışmaları Kuşadası Mimarlar Odası ve Anadolu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin katılımıyla 2004-2005 yıllarında gerçekleştirilmiştir.

- Tuna Sokak, Şafak Sokak ve Bahar Sokak'ta 2004-2005 yıllarında yapılan çalışmalara katılımcı olan kurumlar ise Bursa Uludağ Üniversitesi Mim.- Müh. Fak. Mimarlık Bölümü ile ÇEKÜL Vakfı Bursa Temsilciliği'dir.

- Tekil yapı uygulamalarına ise; 7 Eylül İlkokulu, Kuşadası Kütüphanesi, Mahmut Esat Bozkurt İlkokulu, Çalığısu Kültür Evi restorasyonları örnek olarak verilebilir. Pratik Kız Sanat Okulu ise bir rekonstrüksiyon uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sokak sağlıklaştırmaları uygulama alanı için, turizm faaliyetlerinin yoğun olarak geliştiği ve etkilerinin gözle görülür nitelikte hissedildiği Camii-Kebir Mahallesi geneli tercih edilmiştir. Yat turizmine hizmet eden limanı karşılayan Barbaros Caddesi ve dik olarak kesiştiği Sağlık Caddesi'nin oluşturduğu dörtgen alan içerisinde kalan ticari merkezin çoğu caddesinde sağlıklaştırma çalışmaları yapılmıştır. Sokak sağlıklaştırma çalışmalarında;

- Yapılan uygulamanın önceden bölge esnafına tanıtılması sayesinde katılımın kolaylaştırılması sağlanmıştır.
- Yapıların cephelerine yapılan tüm izinsiz eklentiler kaldırılmış, ilave katlar yıkılmıştır.
- Cephe açıklıklar projeye göre düzeltilmiştir.
- Geleneksel dokuya uymayan balkonların önleri kapatılarak çıkma haline getirilmiş, çatısı olmayan yapılar çatı yaptırılmış ve alaturka kiremitle kaplanmıştır.
- Görsel kirliliğe yol açan tabela ve eklentiler, belli bir standarda tabi olmayan gölgelikler kaldırılarak, cephe estetiği sağlanmış, turistlerin ihtiyacına cevap verebilecek peyzaj düzenlemeleri yapılmıştır.
- Yol kaplamaları geleneksel dokuya uyumlu olarak yenilenmiştir.

Sağlık Caddesi 1950ler
(Kaynak: Stüdyo AC Arşivi)

Sağlık Caddesi 2011
(Kaynak: Nihan Üçer, 2011)

Sağlık Caddesi 2021
(Kaynak: Kemal Öktem, 2021)

Şekil 2. Sağlık Caddesi'nin yıllar içindeki değişimi (Stüdyo AC Arşivi; Üçer, 2011; Kişisel Arşiv, 2021)

Kahramanlar Caddesi 1950ler
(Kaynak: Stüdyo AC Arşivi)

Kahramanlar Caddesi 2011
(Kaynak: Nihan Üçer, 2011)

Kahramanlar Caddesi 2021
(Kaynak: Kemal Öktem, 2021)

Şekil 3. Kahramanlar Caddesi'nin yıllar içindeki değişimi (Stüdyo AC Arşivi; Üçer, 2011; Kişisel Arşiv, 2021)

Barbaros Bulvarı 1950ler
(Kaynak: Stüdyo AC Arşivi)

Barbaros Bulvarı 2011
(Kaynak: Nihan Üçer, 2011)

Barbaros Bulvarı 2021
(Kaynak: Kemal Öktem, 2021)

Şekil 4. Barbaros Bulvarı'nın yıllar içindeki değişimi ((Stüdyo AC Arşivi; Üçer, 2011; Kişisel Arşiv, 2021)

Aslanlar Sokak Girişi 1950ler
(Kaynak: Stüdyo AC Arşivi)

Aslanlar Sokak Girişi 2011
(Kaynak: Nihan Üçer)

Aslanlar Sokak Girişi 2021
(Kaynak: Kemal Öktem)

Şekil 5. Aslanlar Sokak girişinin yıllar içindeki değişimi ((Stüdyo AC Arşivi; Üçer, 2011; Kişisel Arşiv, 2021)

Sahil Şeridi Özellikle Davutlar Bölgesi uzun kum kaplı kumsalı, temiz denizi ve engebesiz bir sahil şeridi olması nedeniyle özellikle ikincil ev dediğimiz yazlık evlerin ve sitelerin yoğunlaştığı bir bölge haline gelmiştir. Bu bölgedeki nüfus yaz ve kış aylarında çok ciddi farklılıklar göstermektedir. Yazlıkçı olarak adlandırdığımız sadece yaz aylarında burada bulunan evlerini kullananlar genellikle 1-2 ay burada kalmaktadırlar. Bu rakamlar Covid19 Salgını sonrasında ciddi değişikliğe uğramış ve yazlık sitelerde 12 ay kalan kişilerde ciddi bir artış olduğu saptanmıştır. Kuşadası'nın nüfusu Eylül 2020'de 117 binden 424 bine çıkmıştır (Yeniçağ Gazetesi, 2023)

Arkeolojik alanlar Özellikle Efes-Meryem Ana turist çekiciliği yüksek olan bir bölgedir. Bunun dışında kuzey kesimdeki Pygale, güney kesimdeki Yılandıcı Burnu, Kadıkalesi ve Panionion başlıca antik yerleşimlerdir.

Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı Milli park iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; 1966 yılında milli park olarak kabul edilen 10 895 hektarlık bir alana sahip olan Dilek yarımadasıdır. İkinci bölüm ise 16 690 hektarlık bir alanı kaplayan Büyük Menderes Deltası'dır. Milli parkın toplam alanı 27 675 hektardır. Kendisinde ve çevresinde bulunan zengin tarihi,

arkeolojik değerleri, doğal ve kültürel özelliklerinden dolayı uluslararası öneme sahip *Bern, Rio, Barselona ve Ramsar Sözleşmeleri* tarafından koruma altına alınarak tescilli bir niteliğe kavuşması ve de Avrupa biyo-genetik rezerv alanları şemasında BİYOGENETİK REZERV alanı olarak nitelendirilmiştir (Kuşadası, 2023)

Kuşadası'nda Sürdürülebilir Turizme Yönelik Yaklaşımlar

Kuşadası, tarihi, kültürel ve çevresel birçok farklı özelliğe sahip olmasıyla turizm konusunda en önde gelen şehirlerden biridir. Yukarıda bahsedilen ana başlıklar, Kuşadası'nın ekonomik faaliyetlerine ve turizmine en çok katkı sağlayan başlıklardır. Dünyada turizmin kitle turizminden çıkarak daha farklı noktalara ulaşması, iklim değişikliği nedeniyle sürdürülebilirlik kriterlerinin önem kazanması ve turizm türlerinin gün geçtikçe çoğalması sürdürülebilir turizmin önemini daha da ortaya koymuştur.

Dünya Turizm Örgütü'nün sürdürülebilir turizm için öne sürdüğü üç ana madde olan *ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel değerlerin korunması*[§]; Kuşadası özelinde incelenerek yapılması gerekenler hakkında bir yol haritası düzenlenmiştir. Bu bağlamda aşağıdaki tabloda Kuşadası'nın turizmine etki eden beş ana madde sürdürülebilir turizm kriterleri ile eşleştirilmiştir.

	Çevresel	Ekonomik	Sosyo-Kültürel
<i>Dilek Yarımadası Milli Parkı</i>	X	X	X
<i>Tarihi Yapılar ve Doku</i>		X	X
<i>Sahil Şeridi</i>	X	X	
<i>Kruvaziyer</i>		X	
<i>Arkeolojik Alanlar</i>		X	X

[§] Kültürel mirasın korunmasının kalkınma bağıntısı ve ekonomik etkileri için bkz.: Öktem, M. K. ve G. Kalyoncu. (2020). "Kültürel Miras ve Yerel Kalkınma", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*- Yıl: 2020, Sayı: 23 Sayfa: 21 3-222.

Tablo 1. Sürdürülebilir Turizmin Başlıkları ve Kuşadası'nda Var olan Turizm Başlıklarıyla İlişkisi.

Bu bakış açısıyla beş ana turizm başlığında sürdürülebilir turizm bağlamında ele alınması gereken konular aşağıda sıralanmıştır:

Kruvaziyer turizm En çok kruvaziyer gemilerinin geldiği yerlerin başında gelen Kuşadası Limanı'na yıl boyunca gemiler yanaşmaktadır. Bu gemilerin kalış süreleri turun çeşidine göre farklılık göstermektedir. Bu açıdan limana gelen yolcuların kentte daha fazla kalması, kentin yerel değerlerini görmeleri ve alışveriş yapması için çeşitli olanakların sağlanması gerekmektedir. Bu yaklaşımla yerel ekonomiye daha yüksek katkı sağlanabilir. Ayrıca limana gelen yolcuların Efes ve Meryem Ana'nın yanı sıra yine güneydeki mesafedeki diğer doğal ve tarihi mekânlara götürülmesi, bu yerlerin tanıtılması açısından oldukça önem taşımaktadır.

Kent merkezindeki tarihi doku Tarihi bölgede var olan yapıların tescil kaydının kaldırılması restorasyonların yapan kişinin zevklerine ve fonksiyona uygun şekilde gerçekleşmesine neden olmuş bu da tarihi dokunun kaybolmasına ve gezen kişiler tarafından anlaşılmasına neden olmuştur. Restorasyon görmüş tarihi değeri olan sit alanı içindeki yapılarda tahribat çok fazladır. İşlevsel değişikliklerde mekanların plansal kurguları değişmiş, özgünü ile bağı kalmamış yapılara dönüşmüşlerdir. Gerek yeni inşaatlar gerekse geleneksel yapılar üzerinde tadilat adı altında yapılan değişimler sonucu tarihi cephe karakterinin de bozulduğu görülmektedir. Bu mahallelerin daha detaylı ve kapsamlı bir çalışma ile bütüncül yaklaşımla restorasyonu gereklidir.

Her ne kadar 2011 yılında belli sokaklara bazı köklü çalışmalar yapılmış olsa da turizm faaliyetlerine bağlı olarak *Dağ ve Camii-Kebir Mahallelerinde* doku genelinde yaşanan işlev değişiklikleri geleneksel yapıların kütle kompozisyonlarında, mekânsal kurgularında, cephe karakterinde ve kullanılan yapı malzemelerinde değişimler yaratmıştır. Yukarıda belirtilen sokaklar dışında birçok tarihi yapı bulunan bu bölgenin bir bütün olarak ele alınarak cephelerde aslına uygun yenileme çalışmaları yapılması buranın tarihi dokusunu tekrar kazanmasına olanak sağlayacaktır. Bu yaklaşım geçmişten gelen değerlerin korunması ve orada var olan kültürün sürdürülebilirliği sağlanacaktır. Kentin tarihi yapıları aslında o kentin belleği işlevini görmektedir. Bu yapıların korunması kentin belleğinin korunması anlamına gelmektedir.

Gerçekleştirilen *2011 yılı çalışmaları* kontrol edilerek tekrar aynı başlıklar altında yenileme çalışmaları yapılmalı ve bu çalışmalar kentin ana tarihi dokusuna sahip söz konusu iki mahallenin geneline yayılması sağlanarak buranın bir bütün olarak algılanması sağlanmalıdır.

Sahil Şeridi Özellikle Davutlar Bölgesinde artan yazlık evler hem tarım arazilerin yerini alarak tarımsal üretimi sekteye uğratmış hem de yılın sadece 1-2 ayı kullanılan bir bölge olduğu için diğer aylarda âtil bir görünüme sebep olmuştur. İkincil evlerin farklı amaçlarla sezon dışında kullanılması artık üzerinde sıkça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Covid19 salgını sonrasında bu evlerin tasarımı yaz kış yaşama uygun hale getirilmiş fakat normal yaşama dönülünce tekrar kışın kalan hane sayısında düşüş gözlemlenmiştir. Ayrıca özellikle Davutlar bölgesindeki sahil şeridinin çok geniş alana yayılması buradaki deniz ekosisteminin dikkatle korunması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Arkeolojik alanlar Kuşadası çevresinde bulunan arkeolojik alanlar tarihsel süreçte bakıldığında hem çok çeşitlilik göstermektedir hem de birçok farklı uygarlığın izlerini taşımaktadır. Bu alanların bazıları dünya çapında biliniyor olsa da diğer arkeolojik bölgelerin tanıtımının iyi yapılması, bu alanlarda müze veya benzer yapılarla arkeolojik alanların öneminin vurgulanması, özellikle çocukların ilgisini çekecek çeşitli aktivitelerin yapılması gereklidir.

Dilek Yarımadası Milli Parkı 1966 yılında koruma altına alınan Milli Park, bölgede turizm faaliyetlerinin 1980'lerden sonra hız kazanması sayesinde turizm dayalı yapılaşmalardan korunmuştur. Milli Park Kanununa göre milli parklar, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları olarak kabul edilmekte ve günübirlik turizm desteklenmektedir. Bu nedenle parkın özellikle kuzey bölgesinde bulunan doğal güzelliklere ve plajlar günübirlik ziyaretçiler tarafından yaz aylarında yoğun şekilde kullanılmaktadır. Bu ziyaretlerin olumsuz etkileri de olmaktadır. Özellikle artan ziyaretçi sayısı ve taşıt yoğunluğu Milli Parkın doğal değerlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Şekil 6. Dilek Yarımadası Milli Parkı otopark kısmı ve yoğun kullanım yapılan alanlardaki çöpler. (Kişisel Arşiv, Kemal Öktem, 2021)

Mili Park sınırları dâhilinde yerleşim alanlarının varlığı ve tarımsal faaliyetlerin devam ediyor olması, yönetsel ve kullanıma dayalı sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Tarım arazilerinde sulama, gübreleme yapılması, hayvancılıkla uğraşanların hayvanları milli parkın içinde otlatması buradaki doğal

bitki örtüsüne ve burada yaşayan hayvanlara zarar verebilmektedir. Park alanlarının çevresiyle ilişkisinin kesilmesi buradaki ekosistem için zararlıdır. Özellikle Güzelçamlı bölgesindeki yazlıklar parkın diğer alanlarla ilişkisini kesmiştir. Park içinde bulunan tarım arazilerinin sulama sistemleri (drenaj), ilaçlanması ve *Büyük Menderes Nehri*'nden gelen kirli suların buradaki lagün ve tuzcul bataklıklara zarar verdiği saptanmıştır. Bu konularla ilgili olarak Peyzaj Uygulama Planlarının yapılması önemlidir.

Özellikle yaz aylarıyla yoğun ziyaretçi baskısı, delta alanında bulunan kuş türlerinin üreme döneminde ses ve gürültüden etkilenmesine strese girmesine neden olabilmektedir. Milli park kıyı şeridinin kuşların üreme alanına yakın olması tehdit oluşturabilir. Milli park kaynak değerlerinin koruma öncelikli göz önünde tutulup, katılımcı yaklaşımla yeniden bir *zonlama (koruma (çekirdek) zonu, rekreasyon zonu vb.)* yapılması önerilebilir.

Milli Park içinde ekoturizm yaklaşımıyla birçok tur ve rota bulunmaktadır. Bunlar bisiklet turu, botanik turu, doğa yürüyüşü turu (trekking), foto-safari, kuş gözlemciliği turu, kültür yürüyüşü, manzara izleme ve yamaç paraşütüdür. Bu rotalarla ilgili oluşturulan haritalar bulunmaktadır.

Şekil 7. Milli Park Haritası (visitaydn, 2023)

Bu rotalarla birlikte bisiklet festivalleri her yıl düzenlenmektedir. Dilek yarımadası Milli Parkı web sitesinde her rota ile ilgili bilgi verilmiştir (Dilek yarımadası, 2023). Fakat öneriler kısmında kullanıcıların daha bilgilendirici haritalara ihtiyaç duydukları hakkında yazılar bulunmaktadır. Bu istek doğrultusunda *Dağ ve Camii-Kebir Mahalleleri* için tasarlanması planlanan interaktif haritanın Milli Park için de yapılması kullanıcı açısından çok olumlu olacaktır. Ayrıca bu haritalara internetten erişim sağlanabilmesi ve devamlı güncellenen bilgileri olması (kuşların göç zamanını ve parkın içindeki konumunu bildiren uyarı, doluluk oranlarının gerçek zamanlı verilmesi vb.) Milli Park'ın bilinirliğini ve sadece mavi bayraklı sahillerle sınırlı kalmayıp birçok farklı aktiviteye ev sahipliği yaptığı daha büyük kitlelere duyuracaktır. Bununla birlikte bu haritaların ve bazı önemli bilgilerin park içinde belli konumlara tabela, e-pano, bilgi-kiosku olarak konması önemlidir.

Parkta birçok aktivite olmasına karşın özellikle **çocuklar**** için belli bir aktivite planı bulunmamaktadır. Onlara özel doğa yürüyüşleri, günü birlik festivaller gibi aktivitelerin yapılması çocukların daha küçük yaşlarda doğal alanların korunması bilincine sahip olmasını sağlayacaktır. Milli Park hassas ekosistem alanı, kültürel ve arkeolojik kaynak değeri taşır. Eko-turizm etkinlik alanında sürdürülebilirliğinin sağlanması, koruma- kullanma dengesini sağlayan etkin yönetsel karar alınması, yöre halkını yönetime katılması ortamı sunulup karar verici grup olarak tanınması, nitelikli ve eğitilmiş elemanların, yerel rehberlerin etkin olarak alanda bulunmasının sağlanması, tanıtıma yönelik belge ve internet ağı oluşturulması, eko-turizm etkinliğine yönelik rota ve kaynak değerlerinin tanıtımı gerekmektedir.

Bölgede turizmin hızla gelişmesinden dolayı bazı sorunlar da ortaya çıkmıştır. Yoğun turist alan ve 2. evlerin çok olduğu şehirlerde yaz kış arasında dengesiz nüfus değişimleri görülebilmektedir. Bu dengesizlik yüzünden altyapı sıkıntıları oluşmaktadır. Altyapı özellikle nüfus yoğunluğunun fazla olduğu dönemlerde yeterli olmamaktadır. Özellikle yaz aylarında artan nüfus için gerekli altyapı 'kentleşme' hızına ayak uyduramadığı için eksik kalabilmektedir.

Bununla birlikte Kuşadası hakkında sosyal ve kültürel değişimler gerçekleşmiştir. Turizm, sosyal ve kültürel değişimlere de neden olmuştur. Kuşadası ticaret ve tarım ile geçimini sağlayan bir ilçeden turizm sektörüne yönelik çalışan bir ilçeye dönüşmüştür. Zamanla, çevre ya da doğu illerinden gelen ve eğitim seviyesi daha düşük olanlar, tarım ile ilgilenen yerel halkın yerini

---

** Çocuklar için yapılan eğitim-yatırımın uzun dönem faydaları tartışması için bkz.: Göçoğlu, V., Kurt, İ.D. ve K. Öktem. (2022) "Investing in Children for Achieving Sustainable Development Goals in Turkey: Case of Eco-School Program", *SDGs in the European Region . Implementing the UN Sustainable Development Goals – Regional Perspectives*, Springer, Cham, DOI: 10.1007/978-3-030-91261-1_15-1.

almıştır. Ayrıca göç ederek buraya yerleşen kesim, yapılara ve çevreye aidiyet sorunu yaşayarak, yöreye yabancı bir toplum yapısının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte ülkeye turist olarak gelip yerleşmeye karar veren kişiler sayesinde kozmopolit bir toplum oluşmuştur.

Ticarete dayalı ekonomi ise yön değiştirmiş, turizme yönelik ticari eşyalar halini almıştır. İlçe turizm sezonunda canlı, diğer zamanlarda ise atıl bir görünüme bürünmektedir. Turizm sektöründe yaşanacak bir kriz ya da gelirlerdeki düşüş, sadece ekonomik yönden değil sosyal, kültürel ve fiziksel açıdan yaşamı sekteye uğratabilecektir.

Turizm sektörünün kolay, zahmetsiz ve yüksek gelir getirmesi, plansız ve denetimsiz uygulanabilirliği diğer tüm ticari sektörlerin önüne geçmesine olanak sağlamış, ilçenin bütün yapısını etkilemiş, değişmesine sebep olmuştur.

Turizmin direk ya da dolaylı etkileri nedeniyle;

- Ziraat faaliyetleri sekteye uğramış, tarımsal üretim küçülmüştür.
- Sanayi bitkilerinin üretimi ve buna bağlı yan ürünlerin imalatı durmuştur.
- Hayvancılık gerilemiştir.
- Tabaklık mesleği küçülmüş, hatta kaybolmuştur. Tabakhaneler kapanmıştır.
- Üretimi gerçekleştirilmeyen ürünlerin işlendiği fabrika ve imalathaneler kapanmıştır.
- Eskiden ticaret amaçlı kullanılan liman artık sadece turizme hizmet eder hale gelmiştir.
- Tek getirinin turizm olması nedeniyle ilçede yazın azalan, kışın artan bir işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır.
- Yetiştirilen ürünlerin kullanılmasıyla yapılan geleneksel yemekler, yöreye özgü tatlar geçerliliğini yitirmiştir.

Kitle turizmi nedeniyle negatif etkilenen Kuşadası gibi sahil kentleri, sürdürülebilir turizm kriterlerini dikkate alarak bu etkilerden korunabilecektir.

Sonuç Yerine

Sürdürülebilir turizm ÇEVRE, EKONOMİ ve TURİZM kavramlarını bir arada ele alan bir yaklaşımdır. Toplumsal ve kültürel sorumluluk, ekonomik verimlilik, doğa duyarlılığı içermektedir ve sürdürülebilir turizm ekonomik gelişme, çevresel

kaynakların korunması, yerel halkın ve turistlerin memnuniyeti konusunda bir denge unsuru olabilir.

Bu bakış açısıyla Kuşadası için çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Bunlar şu şekildedir:

Bütün paydaşlar ve konunun uzmanları ile Kuşadası için ortak çözüm önerileri ortaya koymak adına Kuşadası Kent-Çevre Çalıştayları düzenlenebilir. İki ana kategoride düzenlenebilecek bu çalıştaylar şu şekilde planlanabilir:

• **Kuşadası Kent-Çevre Çalıştayı I:** Şehir planı önermeleri. Yukarıda bahsi geçen tarihi değeri olan yapıların bulunduğu mahallelerin bir bütün olarak korunması, yenileme ve iyileştirme çalışmalarının düzenli yapılması, kullanıcının istekleri ve koruma kuralları dikkate alınarak uzun süreli bir planlama yapılması için raporların ve kılavuzların hazırlanması için çalışmalar yapılabilir.

Bölgede konut yapıları dışında da birçok tarihi yapı bulunmaktadır. Bunların bilinirliğinin artırılması ve tanıtımının daha dikkat çekici hale getirilmesi açısından **bu bölgeye özel farklı rotaları olan bir interaktif gezi haritası** oluşturulmalıdır. Bu konuyla ilgili Turizm Acenteleri ile görüşmeler yapılarak bu bölgenin daha çok tanıtımı yapılmalı ve bilinirliği artırılmalıdır.

Ayrıca günümüzde yaşanan doğal felaketler ve iklim değişikliğine bağlı felakete karşı dayanıklı toplumlar ve kentler yaratmak önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda zorluklara dayanıklı ve çabuk iyileşen esnek kent için mahalle modelleri dikkate alınarak yeni planlamalar bu çerçevede geliştirilebilir^{††}.

• **Kuşadası Kent-Çevre Çalıştayı II:** Milli park kullanımı yazın artmakta ve varolan yönetim sistemi bu nüfusa hizmet vermekte yetersiz kalmaktadır. Bu konuyla ilgili park içinde çalışan sayısının artırılması, otopark alanının daha efektif kullanımı, çöp ve tuvalet alanlarının (geri dönüşüm atık yönetimi de dikkate alınarak) tasarlanması ve bunların sayısının artırılması, giriş yapan herkesin buranın değeri hakkında bilinçlendirilmesi ve çevreye zarar vermemesinin sağlanması (girişte verilen broşürler, park içinde uyarı ve bilgilendirme panoları vb.) gereklidir.

Bununla birlikte çevrenin korunması açısından milli parkın *ziyaretçi taşıma kapasitesinin* hesaplanarak aşılmaması, bu durumun da yasal olarak dayanıklı hale getirilmesi *koruma- kullanma dengesi* için gereklidir. Taşıma kapasitesinin

---

^{††} Detaylar için bakınız: M. Kemal Öktem, “Zorluklara Dayanıklı ve Çabuk İyileşen Esnek Kent İçin Mahalle Modeli: Afet ve Acil Durum Yönetişiminde Çözüm Arayışı”, Afet ve Acil Durum Yönetiminde Kurumlararası İşbirliği ve Yönetişim Çalıştayı 2017, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, ISBN:978-605-327-540-4.

aşılması ancak kontrollü girişlerle sağlanabilir, bunun için de Güney kesimdeki kontrolsüz girişler kapatılmalıdır.

Farklı rotalar eklenerek (karşı adadan gelen arı-rotası gibi ayrıntılı uzmanlık konuları gibi), hem eğitim, hem personel, hem yönetsel planlama II. nolu çalıştay başlıkları da oluşturulabilir;

- Milli Park hassas ekosistem alanları işaretlenmesi ve tanıtımı
- Kültürel ve arkeolojik kaynak değerleri,
- Eko-turizm aktivitelerinin alanda sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Koruma-kullanma dengesini sağlayacak etkin yönetsel kararlar ve düzenlemeler, (otopark-toplu taşıma bağlantısı seçenekleri + Belediye elektrikli otobüs/minibüs imkanları, deniz ulaşım hatları, tramvay/banliyö tren vb. kamu ulaşım seçenekleri geliştirilebilmesi, ...)
- Yerel yönetim: yöre halkını yönetime dahil ederek karar verici grup olarak tanınması,
- Nitelikli ve eğitilmiş elemanların, yerel rehberlerin etkin olarak alanda bulunmasının sağlanması,
- Tanıtıma yönelik (e-)broşür ve internet ağlarının oluşturulması,
- Eko-turizm faaliyetlerine yönelik rota ve kaynak değerlerinin tanıtımı,
- Dilek Yarımadası Koruma Derneği (DİKOR) ve benzeri yapıların oluşturulması

Bu tür organizasyon kısa-orta ve uzun vade planlarının interdisipliner bir ortamda ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Sonraki süreçte gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilir olması yerel yönetimlerin stratejileri ve yöre halkının yapıları benimsemesi ile mümkündür.

Kaynakça

Akpınar, İ.C. ve K. Öktem. (2021). "Kırsal Kalkınma Yönetimi: Süreklilik ve Kadın Muhtar Desteği", *Mahalle Odaklı Katılım 5.0*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara

Akpınar, İ.C., Öktem, K. ve H. Küçük. (2021). "Bra Ve Vizele Yavaş Şehirlerinin Melbourne ilkeleri Bağlamında Karşılaştırılması", *Yönetim Bilimleri Dergisi /Journal of Administrative Sciences Cilt/Volume 18, Sayı/No: 36, Mart 2020: 275-307. DOI: <https://doi.org/10.35408/comuybd.567952>*.

Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir Turizm: Alaçatı Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 10 (40), 6692-6710. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jyasar/issue/19155/203458>

Baker, M. J. ve E. Cameron, (2008). 'Critical Success Factors in Destination Marketing', *Tourism and Hospitality Research*, 8(2), 79-97.

Barsbay, M. Ç. ve K. Öktem. (2020). Yerel Yönetimlerin Kamu Sağlığına Katkısı. (1. Bölüm) *Yerel Yönetimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar*, Orion Yayınları.

Barsbay, M. Ç. ve K. Öktem. (2019). "Can we use waste generation as a smart indicator?", *Smart Cities Conference* Bucharest-Romania, Aralık, 2019.

Buhalis, D. (2000). 'Marketing the Competitive Destination of the Future', *Tourism Management*, 21(1), 97-116.

Cape Town Declaration, <https://responsibletourismpartnership.org/cape-town-declaration-on-responsible-tourism/> (10.05.2023)

Cros, H. D., Bauer T., Lo C. Ve S, Rui. (2005). Cultural Heritage Assets in China as Sustainable Tourism Products: Case Studies of the Hutongs and the Huanghua Section of the Great Wall. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 13, No. 2.

Demir, C. ve A. Çevirgen. (2006). Turizm ve Çevre Yönetimi: *Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Denizcilik İstatistikleri, <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/kruvaziyer-istatistikleri-2021> (03.07.2023)

Dilek Yarımadası <http://www.dilekyarimadası.com/doga-yuruyusu/> (25.05.2023)

Duran, E. (2011). Turizm, Kültür ve Kimlik İlişkisi; Turizmde Toplumsal Ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği. *Istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:10 Sayı:19 Bahar 2011 s.291-313

<http://acikerisim.ticaret.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11467/603/M00429.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

İbiş, S. (2018). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Sınırgı ve Çevresinin Turizm Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.2, Sayı.4, ss.26-40.

Garda, B. ve M. Temizel (2016). 'Sürdürülebilir Turizm Çeşitleri'. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* Sayı: 12, 83-103

Gee, C. Y. (1997). *International Tourism: A Global Perspective*. World Tourism Organization, Spain.

Göçoğlu, V., Kurt, İ.D. ve K. Öktem. (2022) "Investing in Children for Achieving Sustainable Development Goals in Turkey: Case of Eco-School Program", *SDGs in the*

European Region . Implementing the UN Sustainable Development Goals – Regional Perspectives, Springer, Cham, DOI: 10.1007/978-3-030-91261-1_15-1.

Hardy, A.L.ve Beeton, R.J.S. (2009). ‘Sustainable Tourism or Maintainable Tourism: Managing Resources For More Than Average Outcomes’, *Journal of Sustainable Tourism*, 9 (3) ,168-192.

Haroldgoodwin <http://www.haroldgoodwin.info/resources/Explanatory%20Note.pdf> (10.04.2023)

Hunter, C. (2002). ‘Sustainable Tourism and The Touristic Ecological Footprint’, *Environment and Sustainable Development*, 4(1), 7-20.

Kahraman, C. (2012). ‘Kuşadası’nda Arazi Kullanımı’. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi* Sayı 22, Sayfa 27-44, İstanbul

Kuşadası <https://kusadasi.bel.tr/dilek-yarimadasi-buyuk-menderes-deltasi-milli-parki/> (10.05.2023)

Kuşadası Ticaret Odası KUTO <https://kuto.org.tr/> (05.07.2023)

Mazilu, M. (2010). "Towards a model of an optimal-sustainable tourist destination” *Proceedings of International Conference: Cultural, Urban and Tourism Heritage*, 28-34.

Mazilu, M. (2012), ‘Sustainable Tourism of Destination, Imperative Triangle Among: Competitiveness, Effective Management and Proper Financing’, *Sustainable Development - Policy and Urban Development - Tourism, Life Science, Management and Environment*, (ed: Chaouki Ghenai) IntechOpen

Mbaiwa, J.E. (2005). The Problems and Prospects of Sustainable Tourism Development in the Okavango Delta, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 13, No. 3. PP. 203-227.

Mutdoğan, S. (2015). Cittaslow Movement as a Tool for Sustainable Communities in Turkey. *Identity, Culture and the Politics of Community Development* (Ed: Stacey-Ann Wilson) Cambridge Scholars Publishing,143-166

Öktem, M. K. (2022). “Sürdürülebilir Kalkınma Yönetişimi”, *Kamu Yönetiminde Katılım Üzerine Güncel Tartışmalar*, Gazi Kitabevi

Öktem, M. K. ve G. Kalyoncu. (2020). “Kültürel Miras ve Yerel Kalkınma”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi- Yıl: 2020, Sayı: 23* Sayfa: 213-222.

Öktem, K. ve A.S. Mutdoğan. (2020). *Yeşil Kampüs: Kapsam | Uygulama | Yönetim*, Hacettepe Üniversitesi.

https://hacettepekitap.hacettepe.edu.tr/openaccess/126_Yesil-Kampus.pdf

Pepper, D. (1999). 'The Integration of Environmental Sustainability Considerations Into EU Development Policy: A Case Study of the Leader Initiative in the West of Ireland'. *Journal of Environmental Planning & Management*, Vol. 42, Issue: 2, March, pp. 167-187.

Scharpf, H. (1998). 'Sürdürülebilirlik Açısından Bölgesel ve Yerel Yönetimlerin Turizm Politikasındaki Görevleri. 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları', Editör, Semra ATABAY, *Uluslararası Turizm Sempozyumu*, 16-17 Aralık.

Sithole, E. (2005). 'Trans-boundary Environmental Actors: The Zambezi Society's Campaign for Sustainable Tourism Development in the Zambezi Bioregion'. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 13, No. 5. pp. 204-221.

Tatoglu, E., Erdal, F., Ozgur, H. ve S. Azakli. (2002). "Resident attitudes toward tourism impact", *International Journal of Hospitality and Tourism Administration*, Vol. 3 No. 3, pp. 79-100

UNTWO 2002 <https://www.unwto.org/> (10.04.2023)

Üçer, N. (2011). 'Tarihi Dokuların Sürdürülebilirliğinde Turizm Kaynaklı Değişimlerin Etkileri: Kuşadası Dağ ve Camii-Kebir Mahalleleri Örneği'. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek, Mimarlık Bölümü Yüksek Lisans Tezi

Visegradfund <https://www.visegradfund.org/> (08.03.2023)

Visitaydın <https://visitaydin.com/listing-item/guzelcamli-milli-parki-2/> (12.05.2023)

Yeniçağ Gazetesi <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/giden-geri-donmedi-kusadasinin-nufusu-patladi-304493h.htm> (15.04.2023)

Yılmaz, O. K. ve A. Toptaş. (2020). 'Sürdürülebilir Çevre Yönetiminde Ekolojik Turizmin Yeri ve Belediyelerin Bu Alandaki Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma'. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 29, Sayı 3, Temmuz 2020, 51-73

Yuksel, A. ve F. Yuksel. (2004). "Managing relations in a learning model for bringing destinations in need of assistance into contact with good practice", *Tourism Management*, Vol. 26 No. 3, 667-679.

Extended Summary

Development of Tourism Opportunities For Sustainable Development: The Case Of Kuşadası

The sustainability dimension of tourism has been on the agenda since the 1970s, with an approach that aims to maximise economic benefits by putting the local community first. The sustainability of tourism is valuable in terms of the architectural, economic, social and cultural environment as well as the natural environment. The benefits of sustainable tourism can be assessed from a number

of perspectives. Scharpf (1998) defines it as tourism that enhances and protects natural, cultural and social resources in the long term and supports economic development in a positive and moderate way, while Gee (1997) emphasises that the primary objective is to achieve the expected benefits by maintaining the positive impacts of tourism. In order to maximise the expected benefits of sustainable tourism, it is necessary to achieve certain objectives. These objectives can be listed as follows

- To improve the quality of life of the local community.
- To ensure the social and cultural integration of the community,
- Maintaining the principle of equality within and between generations,
- To preserve the quality of the environment by maintaining the ecological system and biodiversity.
- Provide a high quality experience for visitors.

In order to ensure sustainability in tourism, basic principles should be established and activities should be carried out on the basis of these principles. In this regard, Pepper (1999), Cros et al. (2005), Mbaiwa (2005) and Sithole (2005) have put forward some basic principles that can guide the tourism sector;

- Sustainable use of resources,
- Reduce waste and avoid over-consumption,
- Support local economies,
- Maintaining diversity,
- Inclusion of tourism in planning,
- Involving the local community,
- Consultation with interested groups and the public on applications,
- Training for employees,
- A responsible approach to tourism marketing and
- Responsibility for research.

Approaches to Sustainable Tourism in Kuşadası

Kuşadası is one of the most important cities in terms of tourism with its many different historical, cultural and environmental features.

Kuşadası has studied the World Tourism Organisation's three main points for sustainable tourism, namely the protection of economic, environmental and socio-cultural values, and has drawn up a roadmap of what needs to be done. In this context, the following table shows the five main points that affect tourism in Kuşadası and the criteria for sustainable tourism.

	Environmental	Economic	Socio-cultural
<i>Dilek Peninsula National Park</i>	X	X	X
<i>Historical Buildings and Texture</i>		X	X
<i>Coastline</i>	X	X	
<i>Cruise</i>		X	
<i>Archaeological Areas</i>		X	X

Table 1. Headings of Sustainable Tourism and Its Relationship with Existing Tourism Headings in Kuşadası.

Cruise tourism In Kuşadası Harbour, which is one of the places where most cruise ships come, the duration of their stay varies according to the type of tour. In this regard, it is necessary to provide various opportunities for the passengers who come to the port to stay longer in the city, see the local values of the city and go shopping. In this way, a greater contribution can be made to the local economy. In addition, taking passengers arriving at the port on a day trip to Ephesus and the Virgin Mary, as well as other natural and historical sites, is very important in terms of promoting these places.

Historical texture on city center Although some restoration and renovations were carried out on certain streets in 2011, the changes in the function of the buildings in the Dağ and Camii-Kebir neighbourhoods due to tourism activities have led to changes in the mass compositions, spatial constructions, façade character. In addition to the aforementioned streets, this area, which has many historical buildings, should be treated as a whole and renovation works should be carried out in accordance with the original facades, which will allow this area to regain its historical texture.

Coastlines The increasing number of summer cottages, especially in the Davutlar region, has both disrupted agricultural production by replacing agricultural land and created an empty appearance in other months, as this is a region that is only used for 1-2 months of the year. The off-season use of second homes for various purposes has become a frequently discussed issue. In addition, the marine ecosystem here needs to be carefully protected.

Archaeological sites The archaeological sites around Kuşadası are very diverse and bear the traces of many different civilisations. Although some of these sites are known worldwide, it is necessary to promote other archaeological sites well, to emphasise the importance of archaeological sites with museums or similar structures in these areas and to carry out various activities that will attract the attention of children.

Dilek Peninsula National Park Protected since 1966, the park has been protected from tourist development since the 1980s due to the acceleration of tourism in the region. According to the National Park Law, national parks support daily tourism, so the natural beauties and beaches, especially in the northern region of the park, are intensively used by daily visitors during the summer months. In particular, the increasing number of visitors and vehicle density can have a negative impact on the natural values of the national park (e.g. bird populations).

The existence of settlements and agricultural activities within the boundaries of the National Park causes administrative and usage problems. The irrigation and fertilisation of agricultural land and the grazing of livestock in the national park can damage the natural vegetation and wildlife. The disruption of the relationship between the park areas and their surroundings is detrimental to the ecosystem. In particular, the summer houses in the Güzelçamlı area have disrupted the park's relationship with other areas. Irrigation systems (drainage) and spraying of agricultural land within the park and polluted water from the Büyük Menderes River have been found to damage the lagoon and salt marshes here. It is important to develop landscape implementation plans to address these issues.

There are many tours and routes within the National Park with an ecotourism approach. These include cycling tours, botanical tours, trekking tours, photo safaris, bird watching tours, cultural walks, scenic walks and paragliding. Maps have been prepared for these routes. Cycling festivals are organised every year along these routes. Information on each route can be found on the Dilek Peninsula National Park website (Dilek Peninsula, 2023). However, there are articles in the Suggestions section about the need for more informative maps.

Although there are many activities in the park, there is no specific activity plan for children. Organising activities such as special nature walks and daily children's festivals will ensure that children are aware of the protection of natural areas at an early age.

Instead of conclusion

Several suggestions have been made for taking steps towards sustainable tourism in Kuşadası. These are as follows:

Kuşadası Urban-Environmental Workshops can be organised with all stakeholders and experts in the field in order to propose common solutions for Kuşadası. These workshops, which can be organised in two main categories, can be planned as follows:

- **Kuşadası Urban-Environment Workshop I:** Proposals for Town Planning. Studies can be carried out to prepare reports and guidelines for the protection of the neighbourhoods where the above-mentioned buildings of historical value are located as a whole, for regular renovation and improvement works, and for long-term planning taking into account the wishes of the users and conservation regulations.

There are many non-residential historic buildings in the region. In order to raise awareness and promote them, an interactive travel map should be created with different itineraries specific to the region. Discussions should be held with tourist agencies on the subject and the region should be promoted and made more widely known.

- **Kuşadası Urban Environment Workshop II:** The National Park is an important source of tourism for Kuşadası. An action plan should be made to protect and manage it well.

Training personnel and management planning for this region can be the topics of Workshop II;

- Identification and promotion of sensitive ecosystem areas in the National Park
- Cultural and archaeological resource values,
- Ensuring the sustainability of ecotourism activities in the area,
- Effective management decisions and arrangements to ensure a balance between conservation and use, (car park-public transport link options + municipal electric bus/minibus facilities, sea transport lines, tram/commuter train etc. public transport options can be developed, ...).
- Local governance: involving local people in governance and recognising them as a decision-making group,
- Ensure the active presence of qualified and trained staff and local guides in the area,

- Creation of (e-)brochures and internet networks for promotion,
- Promoting routes and resource values for ecotourism activities,
- Establishing the Dilek Peninsula Protection Association (DIKOR) and similar structures.

This type of organisation will enable short, medium and long term plans to be developed in an interdisciplinary environment. Their realisation and sustainability in the following process is possible with the strategies of the local administrations and the acceptance of the local people.

